

Enheten för statistik
Ann Ponton Klevestedt, 08-730 90 92
arbetsmiljoverket@av.se

Regeringskansliet
Arbetsmarknadsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Förutsättningarna för en indikator på goda arbetsmiljöer

Inledning

Enligt regleringsbrev för budgetåret 2010 ska Arbetsmiljöverket, nr 2011/100221, i samband med årsredovisningen se över möjligheterna att följa utvecklingen av goda arbetsmiljöer. Redovisningen ska innehålla en beskrivande del avseende val av indikator samt förutsättningar för hur indikatorn ska tas fram.

Sammanfattning

Indikatorer ger en bild av verkligheten som är starkt förenklad. Enkelheten är en styrka men ett fullödigt beslutsunderlag kräver oftast ytterligare uppgifter. En indikator ska grundas på en bas av kunskap och utformas så att mätningen kan ske på ett tillförlitligt sätt. Termer, begrepp, population och mätperiod måste definieras. Att bygga upp en indikator kräver långsiktighet. Datafångsten fordrar tillförlitliga system som underhålls och kvalitetssäkras.

Forskningen studerar oftast risker och ohälsa i arbetsmiljön, men det finns också forskning om arbetsmiljöns hälsofrämjande effekter. Att urskilja vad som utmärker företag med låg sjukfrånvaro kan vara en komplettering till det traditionella riskeliminierande arbetsmiljöarbetet, men aldrig ersätta det. Friskfaktorer och indikatorer på goda arbetsmiljöer är inte med nödvändighet synonyma begrepp och inom det senare området verkar forskningen vara begränsad. Arbetsmiljöverket initierade därför under 2010 professor Eva Vingård vid Uppsala

universitet att granska den internationella litteraturen på området. Uppdraget beräknas bli klart under augusti 2011.

En indikator kan ge ett mått för enskilda arbetsställen, för branscher eller riket i dess helhet. Även geografiska områden är tänkbara. En på lämpligt sätt konstruerad indikator på arbetsställenivå kan i princip aggregeras upp till riksnivå. I dagsläget finns det omkring 340 000 arbetsställen och att rättvisande mäta vart och ett av dessa blir komplext och resurskrävande. Mätperiodens längd riskerar att bli så utsträckt att jämförelser arbetsställen emellan försvåras eller omintetgörs.

Om indikatorn enbart ska avse branscher eller andra aggregat av arbetsställen kan kostnaderna och den totala uppgiftslämnarbördan reduceras om datainsamlingen enbart sker från ett slumpmässigt urval av arbetsställen. Befintliga register och redan genomförda undersökningar kan eventuellt utnyttjas. Redan ett enskilt arbetsställe rymmer inte sällan en mängd skilda arbetsmiljöer och ett sammanfattande mått för en hel näringsgren är inte mindre problematiskt. För en indikator på enbart riksnivå krävs ytterligare mindre i form av resurser men användningsområdet begränsas till jämförelser över tid.

Sammanfattningsvis pekar de olika alternativ som skisserats på ett betydligt ökat anslagsbehov. Arbetsmiljöverket föreslår därför att regeringen ger verket ett fortsatt uppdrag i syfte att belysa olika aspekter i och med införandet av en eventuell ny indikator.

Existerande indikatorer

Arbetsmiljöindikatorer

Idag redovisar och analyserar Arbetsmiljöverket utvecklingen med avseende på följande arbetsmiljöindikatorer: antal dödsolyckor i arbetet, antal anmälda arbetsolyckor, antal anmälda arbetssjukdomar samt den andel av sjukfrånvaron som uppges bero på arbetsorsakade besvär. De tre första indikatorerna bygger på statistik över de arbetsskador som anmälts till Försäkringskassan. Den fjärde indikatorn grundas på de

urvalsundersökningar av arbetsorsakade besvär som Statistiska centralbyrån (SCB) genomfört på Arbetsmiljöverkets uppdrag.

Fram till 2001 var trenden över antalet arbetsrelaterade dödsolyckor stadigt sjunkande. Mellan åren 2001 och 2007 ökade antalet arbetsolyckor i stort sett årligen för att därefter återigen minska. Historiskt sett har här skett stora förändringar, men under åren 2004-2009 har antalet arbetsolyckor som inte medfört sjukfrånvaro legat på ungefär samma nivå. Sedan 2003 har det skett en drastisk nedgång i antalet anmälda arbetssjukdomar och under perioden gjordes inga förändringar i sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna som i väsentlig grad kan antas ha påverkat anmälningsbenägenheten. De arbetsorsakade besvärens andel av sjukfrånvaron ökade fram till mitten av 2000-talet. Därefter är tendensen nedåtgående.

Tillsynsindex

Som ett hjälpmedel att hitta de arbetsställen där inspektioner gör mest nytta har Arbetsmiljöverket utvecklat ett index som ger ett arbetsställe ett visst antal belastningspoäng. Indexet är uppbyggt av nio poängsatta variabler. Vid flera av dessa påverkas arbetsställets värde enbart av branschtillhörigheten: anmälda arbetsskador, dödsolyckor, sjukpenningdagar och krav/kontroll beräknas per bransch och samtliga arbetsställen inom samma bransch får ett och samma värde. Ett högt värde på krav/kontroll innebär att en högre andel av de som jobbar inom branschen upplever höga krav samtidigt som påverkansmöjligheterna är små.

De värden som är unika för arbetsstället är antalet anmälda arbetsskador på arbetsstället, antal anställda, tidpunkt för Arbetsmiljöverkets senaste besök på arbetsstället, vissa typer av hos Arbetsmiljöverket diarieförda handlingar t ex föreläggande/förbud samt arbetsställets SAM-status. Det sistnämnda är en bedömning som kan göras vid inspektion av hur långt arbetsstället kommit med det systematiska arbetsmiljöarbetet.

Arbetsmiljöundersökningar

Arbetsmiljöverkets arbetsmiljöundersökning syftar till att ge en beskrivning av arbetsmiljön. Vissa frågeområden handlar huvudsakligen om arbetsmiljöns negativa påverkan: olämpliga arbetsställningar, exponeringar för skadliga ämnen, trakasserier, våld eller hot om våld.

Om färre och färre utsätts för negativa effekter kan detta naturligtvis ses som en indikator på att arbetsmiljön förbättrats.

Men arbetsmiljöundersökningen tar också i viss mån fasta på positiva faktorer: Här finns frågor om utbildning på jobbet, möjligheter att lära nytt och utvecklas, stöd och uppmuntran från chefer och arbetskamrater, systematiskt arbetsmiljöarbete, möjligheter att själv bestämma arbetstakten och att prioritera.

Som namnet antyder ligger tyngdpunkten i studien om Arbetsorsakade besvär inte på arbetslivets positiva aspekter. Det finns dock frågor om vilka åtgärder som vidtagits för att förbättra situationen om besvär uppkommit samt om insatserna haft effekt.

SCB:s undersökning av levnadsförhållanden (ULF) behandlar delvis arbetsmiljöområdet. Även här ligger tyngdpunkten på risker, men det ställs också en fråga om arbetet ger stora möjligheter till lärande. Tidigare år har frågorna även behandlat inflytande, frihet och personlig tillfredsställelse i arbetet.

Exponeringsregistret

Inom det yrkeshygieniska området behöver Arbetsmiljöverket ha kunskap om hur exponeringen för skadliga kemiska ämnen ser ut. Detta krävs för den direkta tillsynen, för bedömning av exponeringar och riskbedömningar - inklusive bedömning av preventiva åtgärder, samt som underlag i gränsvärdesarbetet. Frågor rörande de kemiska ämnen som förekommer i verkets regler kräver kompetent handläggning. Kunskap och mätkompetens krävs för att granska och bedöma inkomna mätrapporter och för att kontrollera exponeringsnivåer genom egna mätningar.

Från och med 2001 har inkomna rapporter lagrats i en egenutvecklad databas med möjlighet att söka i informationen, sammanställa och analysera trender om exponering till ett antal kemiska ämnen. I dagsläget innehåller databasen omkring 4 000 mätrapporter. I registrets senaste version finns möjlighet att registrera yrkeshygieniska mätningar av gas, damm, syradimma, oljedimma, fibrer, buller och vibrationer. Vidare kan biologiska mätningar av asbest, bly, kadmium och kvarts registreras. För asbest och kvarts finns resultatet av de obligatoriska medicinska

kontrollerna sammanställda i databasen och för bly och kadmium avser sammanställning de biologiska mätresultaten.

Screening

Arbetsmiljöverket bedriver under perioden 2009 till 2011 ett försöksprojekt som syftar till att pröva en inspektionsmodell som innebär en regelbunden genomgång av samtliga arbetsställen inom en bransch, inledningsvis under en femårsperiod. Vid inspektionen granskas företagets arbetsmiljöarbete och den faktiska arbetsmiljöns beskaffenhet. Inspektören gör en översiktlig bedömning av arbetsmiljön med hjälp av ett frågeunderlag. En viktig del av dialogen är information om hur arbetsmiljöarbete praktiskt kan bedrivas.

Goda exempel

I Arbetsmiljöverkets interna utvecklingsarbete under perioden 2009-2011 ingår som ett delmål att göra Arbetsmiljöverket känt för att lyfta fram de positiva effekterna av god arbetsmiljö. Att systematiskt samla in och sprida information om att positiva effekter av arbetsmiljöåtgärder kan bidra till att stärka arbetsgivarens motivbild för en god arbetsmiljö. Projektet föreslår tillvägagångssätt och metodik för att insamla och sprida information om friskfaktorer, ekonomiska effekter av god arbetsmiljö, goda exempel på effekter insamlade via uppföljningsbesök, branshpaket med goda exempel, samarbete med Prevent och användning av deras material. Prevent är en ideell förening inom arbetsmiljöområdet med Svenskt Näringsliv, LO och PTK som huvudmän.

Målet är att våra intressenter och uppdragsgivare ska kunna hitta information på Arbetsmiljöverkets webbplats som engagerar och väcker intresse för att tillvarata positiva effekter av god arbetsmiljö. Den goda arbetsmiljöns positiva effekter ska presenteras på individnivå, verksamhetsnivå och samhällsnivå.

Arbetsmiljöcertifiering

Certifiering av ledningssystem för arbetsmiljö görs i Sverige mot Arbetsmiljöverkets föreskrift om systematiskt arbetsmiljöarbete och/eller mot det internationella kravdokumentet OHSAS 18001.

Ledningssystemet omfattar uppföljning, utvärdering och redovisning av miljöarbetet. Det huvudsakliga syftet är att på ett oberoende sätt visa för kunder, uppdragsgivare/beställare, ägare, anställda eller andra

intressenter att de aktuella kraven är uppfyllda och kan därmed sägas vara ett marknadsorienterat styrmedel. En certifiering kan naturligtvis också användas internt i en verksamhet för att följa och bekräfta nuläget och utvecklingen.

Datafångst att basera en indikator på

Indikatorer ger ofta en förenklad bild av verkligheten. Enkelheten är indikatorns styrka men innebär också begränsningar. En indikator ska bygga på en kunskapsbas och ge viktig och relevant information men ett heltäckande beslutsunderlag kräver komplettering med andra data. En indikator ska beskrivas så att den kan mätas på ett tillförlitligt sätt. Termer, begrepp, population och mätperiod måste kunna definieras. Det ska finnas ett tillförlitligt system för att fånga de data som krävs. Att bygga upp en indikator kräver långsiktighet. Dessutom krävs resurser för att under en lång tid kunna kvalitetssäkra data, systemunderhåll, mm.

Det finns flera tänkbara datakällor. Datafångsten kan ske via register, med hjälp av enkäter eller inhämtas vid inspektion.

Arbetsmiljöverkets arbetsmiljöundersökning är ofta inriktad på arbetsmiljöns negativa faktorer men behandlar som ovan nämnts även positiva faktorer. SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden tar upp lärande i arbetet. Studien om arbetsorsakade besvär innehåller en fråga om åtgärder på arbetsplatsen till följd av eventuella arbetsorsakade besvär och om dessa åtgärder lett till att besvären minskat.

Andra möjligheter är naturligtvis att använda för ändamålet speciellt utformade enkäter eller att samla in uppgifterna i samband med en arbetsmiljöinspektion.

Bland möjliga register kan nämnas SCB:s LISA, en longitudinell databas som främst är tänkt att användas för forskning kring sjukförsäkring och arbetsmarknad. Individerna avgränsar här populationen men kopplingsmöjligheter finns till arbetsställe och företag. LISA är huvudsakligen uppbyggt kring data som har sin källa i system som primärt är skapade för administrativa ändamål.

Att data inte är skapat i syfte att utgöra ett statistikunderlag medför att objekt och variabler kan ändra värden, försvinna eller komma till utan att statistikproducenten kan påverka detta. Ett exempel är förslaget att ta bort det uttryckliga kravet på företagen att i årsredovisningen redovisa sjukfrånvaron (prop. 2009/10:235). Upplysningskravet uppfattas av företagen som svårförståeligt och betungande. Eventuella indikatorer byggda på dessa uppgifter måste ersättas med andra nyckeltal. Även återkommande enkätundersökningar förändrar ibland sina frågebatterier, den tidigare refererade ULF-undersökningen är ett exempel på detta.

Det finns andra möjligheter. Arbetsmiljöverkets system för inspektionsstöd innehåller bland annat uppgifter om arbetsmiljöinspektörernas besök. Socialstyrelsens patientregister tillhandahåller data om vårdutnyttjande och vårdproduktion för statistik, forskning, utvärdering, beskrivning, planering och allmän samhällsinformation. Patientregistret innehåller alla avslutade vårdtillfällen i slutenvård sedan 1987.

Ett flertal aktörer har utvecklat modeller som i de flesta fall kan användas av enskilda företag som indikatorer eller nyckeltal. Här förutsätts dock att arbetet med att fastställa nyckeltalet läggs ut på den aktör som utvecklat metoden.

Indikatorns dimensioner

Arbetslivet förändras ständigt och det måste finnas möjlighet att fånga upp nya och förändrade risker. Arbetsmiljöverkets informationssystem om arbetsskador byggdes upp för att identifiera risker i arbetslivet och vara ett hjälpmedel i det förebyggande arbetsmiljöarbetet. Studien om arbetsorsakade besvär mäter regelbundet förekomsten av besvär som har sin grund i arbetsmiljöförhållanden. I arbetsmiljöundersökningen ligger fokus på exponeringar för faktorer som skulle kunna inverka menligt på hälsan. Arbetsmedicinen studerar riskfaktorer i arbetsmiljön och konsekvenser i form av sjukdomar och ohälsa¹. Det är mindre vanligt att studera arbetslivets möjligheter att främja hälsan. Att identifiera friskfaktorer kan komplettera det traditionella riskeliminerade arbetsmiljöarbetet även om det aldrig kan ersätta det.

¹ Avsnittet bygger på God arbetsmiljö – en framgångsfaktor? (SOU 2009:47).

En indikator kan ge ett mått på arbetsmiljöns status ur en viss aspekt, t ex antalet exponerade för en viss riskfaktor. Den kan också beskriva effekter av brister i arbetsmiljön, t ex i form av sjukfrånvaro eller positiva effekter som antalet långtidsfriska. Men en indikator kan också ge ett mått på de insatser som görs för att förbättra arbetsmiljön. Insatser i form av arbetsmiljöinvesteringar, utbildning och systematiskt arbetsmiljöarbete.

Om de krav arbetet ställer varken är för låga eller för höga, utan någorlunda i paritet med individens förmåga, kan detta till och med främja hälsan. Forskning har visat att det utan stora kostnader och med relativt enkla organisatoriska medel går att främja arbetsförmågan. Ett arbete med tydliga mål där man känner sitt ansvarsområde, en chef som visar uppskattning, en bra fysisk miljö, begränsade psykiska krav och att man var nöjd med anställningens omfattning påverkar arbetsförmågan i positiv riktning.

Annan forskning har visat att det finns skillnader mellan företag med låg sjukfrånvaro och de med genomsnittlig frånvaro. Friska företag finns inom alla branscher och om korttidsfrånvaron är låg är också långtidsfrånvaron lägre. Friska företag utmärktes i större omfattning av att ledarfunktionen var stark och det fanns ett tydligt ansvar på alla nivåer. Stor vikt lades vid chefernas ledaregenskaper och sociala kompetens. De rekryterades ofta internt och fick ett bra stöd.

Medarbetarna sågs tydligt som en resurs, vilket innebar en drivkraft för att hålla dem friska. Utbildning betraktades inte bara som nödvändigt för den direkta verksamheten, utan också personligt utvecklande och värdefullt av det skälet. Andra skillnader var att i de friska företagen fungerade kommunikationen på samtliga nivåer och man använde både formella och informella informationsvägar i högre utsträckning. Företagets värderingar var välkända och präglade i högre grad verksamheten i de friska företagen. Här hade man också bättre kunskaper om sjukfrånvaron och anlidade företagshälsovården i högre utsträckning.

Ytterligare ett exempel från forskningen är den studie där medarbetare i process- och tillverkningsindustrin följdes under en treårsperiod. Under denna förhållandevis korta tid påverkades den självrapporterade hälsan positivt när ledarskap och organisationsklimat förbättrades. Hälsan

försämrades för de medarbetare som utsattes för ett försämrat ledarskap och socialt klimat.

Som ett led i arbetet med att utarbeta underlag kring indikatorer har Arbetsmiljöverket gett i uppdrag åt professor Eva Vingård vid Uppsala universitet att närmare granska vilken internationell forskning som finns kring olika indikatorer. Som nämnts i den tidigare refererade forskningen så är problembilden komplex. Dessutom verkar det finnas begränsad forskning kring just positiva indikatorer. För att kvalitetssäkra det fortsatta arbetet har detta arbete initierats under 2010. Uppdraget beräknas bli klart under augusti 2011.

Konsekvenser av en indikator

En indikator på arbetsställenivå kan utformas så att den ackumulerat kan ge ett mått även för branscher, regioner och riket. Ett betydligt billigare alternativ är att samla in data som enbart möjliggör mätningar på bransch-, regional- och riksnivå. Nedan beskrivs de olika alternativens konsekvenser ur tids-, bemannings-, kostnads- och kvalitetsperspektiv.

Arbetsställenivå

Datafångsten kan ske via besök, med hjälp av register eller egenrapportering. Ett alternativ är en kombination av dessa metoder. Om samtliga arbetsställen ska ges ett värde och data samlas in i samband med besök innebär det att närmare 340 000 arbetsställen måste besökas. Naturligtvis är det resursmässiga fördelar förknippade med att samla in uppgifterna under en ordinarie screeninginspektion, förutsatt att försöket permanentas och arbetsstället ändå kommer att besökas.

En indikator måste mätas tillförlitligt. Termer, begrepp, population och mätperiod måste definieras på ett sätt som uppgiftslämnaren begriper. Räknar man med i genomsnitt en halvtimme för dessa aktiviteter plus att informera om indikatorns syfte och att diskutera rimligheten i de lämnade uppgifterna kommer den direkta datainsamlingsfasen för arbetsmiljöinspektörerna under en femårsperiod att uppgå till 170 000 timmar. Detta motsvarar mer än 20 årsarbetskrafter och en årlig kostnad på i storleksordningen 25 miljoner kronor. Till detta kommer kostnader för utbildning och bearbetning. Företagens kostnader för att ta fram uppgifterna är helt och hållet oräknade. En organisation med flera arbetsställen och uppgifterna samlade centralt, kan säkert irriteras av att

gång på gång behöva lämna samma uppgifter men för skilda arbetsställen. Här krävs samordning.

Arbetslivet förändras snabbt och mycket kan inträffa under loppet av fem år. Om indikatorn avser en given tidpunkt eller det år då besöket genomfördes försvåras rättvisande jämförelser arbetsställen emellan. Ett alternativ är att samla in uppgifter om en historisk tidpunkt, men för uppgiftslämnare kan det vara förknippat med praktiska svårigheter att redovisa förhållanden som gällde flera år tillbaka i tiden.

Enkäter måste hanteras professionellt och en undersökning riktad till 340 000 arbetsställen utgör inget undantag. Volymen är betydligt större än vad exempelvis Statistiska centralbyrån brukar arbeta med. Bland annat för att minska uppgiftslämnarbördan jobbar man även vid företagsundersökningar normalt med sannolikhetsurval.

Totalundersökningar gäller ofta företag som bedriver en viss typ av verksamhet. I andra fall kan populationen begränsas av ett visst kriterium, man ska t ex ha bedrivit handel med EU-länder till ett belopp som överstiger ett visst värde. SCB uppmuntrar företagen att lämna in uppgifterna elektroniskt men tillhandahåller också pappersalternativet.

Kostnaden för att en kortfattad enkät till samtliga arbetsställen skulle enligt SCB:s översiktliga uppskattning överstiga 5 miljoner kr. Ingen granskning eller återkontakt ingår i de beräknade kostnaderna, däremot två påminnelser. Bearbetning av resultaten är inte heller medräknat. Om uppgiftsskyldighet inte föreligger enligt lag räknar man med en svarsfrekvens runt 60 procent.

Att använda befintliga register eller redan genomförda undersökningar har fördelen att det är billigare. Nackdelen är att variablerna är givna på förhand. Möjligheterna att påverka förändringar som omöjliggör jämförelser över tid blir kan vara små.

Branschnivå

Svensk näringsgrensindelning förtecknar på den mest detaljerade nivån omkring 800 branscher. De minsta näringsgrenarna sysselsätter ett fåtal personer medan runt 200 000 är verksamma inom den största. Alla som jobbar på ett arbetsställe förs i statistiksammanhang till samma bransch, avgörande är den huvudsakliga ekonomiska aktiviteten. Det är långtifrån

givet att alla på ett arbetsställe har samma arbetsmiljö och en bransch rymmer en mångfald av arbetsmiljöer. Som illustration kan nämnas att några av de yrkesgrupper som anmälde arbetssjukdomar 2009 förekom i över hälften av de branschgrupperingar som redovisades i den officiella arbetsskadestatistiken.

I många sammanhang finns det av olika skäl behov av att aggregera branscherna och detta görs i flera steg. På grövsta nivån grupperas arbetslivet i ett tjugotal avdelningar och att det förekommer vitt skilda arbetsmiljöer inom var och en av dessa grupperingar behöver knappast påpekas.

Som nämnts kan en branschindikator konstrueras genom att aggregera arbetsställeuppgifter. Vid registerstudier är det möjligt att konstruera branschnyckeltal genom att aggregera individuppgifter, vilket dock förutsätter att individen kan knytas till en näringsgren.

I den mån det inte är intressant att redovisa indikatorer för samtliga arbetsställen kan kostnaden för en branschindikator reduceras genom att enbart samla in uppgifter från ett slumpmässigt urval av företag eller arbetsställen. Insamlingskostnaden betingas i hög grad av urvalsstorleken som mer exakt kan beräknas när det är klarlagt vad som ska mätas och vilken precision som är önskvärd. Kostnaden får därefter vägas mot nyttan. En grov uppfattning om urvalsstorleken ger dock de företagsundersökningar där resultaten, i form av andelar, uppdelas på ett tjugotal redovisningsgrupper. Urvalet består av runt 4 000 företag och de skattade andelarna har en osäkerhet på runt plus minus 10 procent även om precisionen naturligtvis varierar. Det krävs alltså ganska stora förändringar för att man med någon säkerhet skall våga uttala sig om eventuella förbättringar eller försämringar. En halverad osäkerhet kräver ett fyrdubblat urval. Ett bortfall av undersökningsobjekt påverkar precisionen negativt. Datainsamlings-kostnaden för en undersökning av ovan skisserade storlek och omfattande ett tiotal frågor beräknas av SCB till i runda tal en kvarts miljon kronor om datainsamlingen sker via webben. Då ingår inte databearbetning och företagens kostnader för att ta fram uppgifterna.

En branschskattning kan också göras genom att besöka ett slumpmässigt urval av arbetsställen. Det är resursmässiga fördelar förknippat med att

genomföra datainsamlingen i samband med ett ordinarie arbetsställebesök. Datainsamlingen skulle givet att den genomfördes under en femårsperiod kräva omkring en årsarbetskraft och innebära en dryg miljon i årliga kostnader. En väldefinierad mätperiod brukar dock betraktas som ett grundläggande krav. Sker datainsamlingen i samband med screeninginspektioner och urvalet av arbetsställen besöks under en period som löper över flera år innebär ett föränderligt arbetsliv att jämförelser branscher emellan vilar på mindre stabil grund.

Alternativet är att försöka genomföra besöken så nära varandra i tiden som möjligt. Detta kräver dock ett särskilt arbetsställebesök utöver det ordinarie. Med en beräknad res- och förberedelsetid på totalt två timmar per besök skulle datainsamlingskostnaden uppskattningsvis ligga runt sju miljoner kronor varje gång undersökningen genomfördes.

Arbetsmiljöundersökningen har den fördelen att den innehåller data om respondentens branschtillhörighet. Enkäten besvaras av knappt 10 000 individer. Detta är tillräckligt många för att i de allra flesta fall ge meningsfulla estimat på den grövsta näringsgrensnivån. För de minsta branschgrupperingarna på denna nivå, som t ex Hotell- och restaurang och Jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske är urvalsfelet trots detta så stora att jämförelser med andra branschgrupperingar inte sällan blir meningslösa. Samma problematik uppkommer om man över tid vill dra slutsatser om förändringar inom de mindre branschgrupperingarna.

Specialdesignade enkäter har fördelen att man som uppdragsgivare har kontroll över innehållet också över tid. Nackdelen är merkostnaden. Kostnaden för studien om arbetsorsakade besvär uppgår till drygt 1,1 miljoner kr. Här besvarar omkring 18 000 respondenter per telefon omkring 25 frågor. Redovisningen sker på den grövsta näringsgrensnivån och det förhållandevisa stora urvalet möjliggör meningsfulla skattningar även för de minsta grupperingarna. Kostnaderna för postala enkäter och webbaserad rapportering är generellt sett betydligt lägre. Erfarenhetsmässigt blir emellertid bortfallet större.

Sammanfattningsvis kan sägas att en branschindikator har möjlighet att bli billigare än ett mått på arbetsställenivå. Till nackdelarna hör att det kan vara svårt att definiera mätperioden och att precisionen riskerar att

bli låg. Att en bransch ofta rymmer en mängd skilda arbetsmiljöer försvårar tolkningen.

Regional nivå

Likväl som arbetsställeuppgifter kan aggregeras till en branschindikator kan de summeras till ett sammanfattande mått för ett län. Även andra regionala indelningar är tänkbara. Mycket av det som sagts om indikatorer för branscher är giltigt också för geografiska områden. Mätperiodsproblematiken är densamma och kostnaderna begränsas om datafångsten sker från ett sannolikhetsurval av arbetsställen. Ett urval som dimensioneras för att ge skattningar på branschnivå på en godtagbar osäkerhetsnivå kommer, i den mån det finns uppgift om länstillhörighet, också att kunna ge tillräckligt säkra estimat för de större länen. Urvalsansatsen förutsätter naturligtvis att det inte är intressant att redovisa det enskilda arbetsställets uppgifter.

Befintliga studier är inte alltid dimensionerade för att redovisa skattningar på länsnivå. Osäkerheten i arbetsmiljöundersökningens läns-skattningar är i vissa fall så stor att jämförelser län emellan blir tämligen meningslösa. Detsamma gäller förändringar över tid inom ett och samma län.

Pendling över länsgränser är inte ett helt obetydligt fenomen. Vid registerstudier måste observeras att det inte är givet att man arbetar i det län man bor och att detta kan begränsa antalet användbara studier. Arbetsmiljöundersökningen är en tilläggsundersökning till Statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökningar och här registreras respondentens boendelän.

Riket

En indikator enbart på riksnivå har ett begränsat användningsområde. Syftet skulle vara att jämföra utvecklingen över tid. Om data samlas i samband med besök utsträckta under en längre tidsperiod uppstår som tidigare svårigheter att avgöra vilka tidsperioder som jämförs.

Till fördelarna hör att urvalsstorleken blir betydligt mindre om bransch- och läns-skattningar inte är aktuella. Undersökningskostnaderna kan därmed reduceras samtidigt som enbart en mindre del av företag och organisationer belastas med de kostnader som är förknippade med

uppgiftslämmandet. Av befintliga register och av redan publicerade undersökningar krävs inte heller att de ska innehålla data om branschtillhörighet eller vara användbara för redovisning på regional nivå.

Datainsamlingen sker under en halvtimme vid arbetsställebesök som ligger utanför de ordinarie inspektionerna. Den genomsnittliga res- och förberedelsetiden per arbetsställe ligger på två timmar. Under dessa antaganden kommer kostnaderna att ligga på några miljoner kr per undersökningstillfälle. Företagens kostnader och bearbetningskostnader är inte inräknade.

Sammanfattning av konsekvenserna

Arbetsställenivå	Branschnivå	Riksnivå
<p>Datafångst i samband med screeninginspektion innebär en femårig insamlingsperiod. Den årliga kostnaden för enbart datafångsten uppgår till i storleksordningen 25 miljoner kr. Antagandet är att det i genomsnitt tar en halvtimme att förklara undersökningens syfte och att samla in uppgifterna.</p> <p>SCB:s grova kostnadsuppskattning av datainsamlingsdelen för en kortfattad enkät till samtliga arbetsställen ligger på omkring fem miljoner kr. Svarefrekvensen beräknas till runt 60 procent.</p>	<p>Ett slumpmässigt urval av arbetsställen reducerar kostnaderna och innebär att uppgiftslämmandet belastar färre företag.</p> <p>Om urvalet består av omkring 16 000 arbetsställen och datainsamlingen sker under en femårsperiod i samband med en ordinarie screeninginspektion skulle datafångsten innebära en årlig kostnad på över miljonen.</p> <p>Sker datafångsten vid separata besök i syfte att få kontroll över mätperioden skulle samma urvalsstorlek innebära insamlings-</p>	<p>Användningsområdet skulle vara att jämföra utvecklingen över tid.</p> <p>Om skattningen enbart ska avse riket kan urvalet av arbetsställen reduceras vilket minskar kostnaderna. Uppgiftslämmandet belastar än färre företag.</p> <p>Av befintliga register krävs inte att de ska innehålla data om arbetsställe- eller branschtillhörighet.</p>

<p>Befintliga register eller redan genomförda undersökningar blir billigare men kräver att det finns data på arbetsställenivå.</p>	<p>kostnader som uppskattningsvis uppgår till sju miljoner kr. Detta under antagande om en genomsnittlig res- och förberedelsetid på två timmar per besök.</p> <p>Av befintliga register krävs data på branschnivå.</p> <p>En bransch innehåller en mängd arbetsmiljöer vilket innebär tolkningsproblem.</p>	
--	--	--

Förslag

Sammanfattningsvis pekar de olika alternativ som skisserats på ett betydligt ökat anslagsbehov till Arbetsmiljöverket. Detta gäller oavsett vilket alternativ som väljs. Dessutom visar denna genomgång att arbetet med att ta fram en ny indikator kräver en fördjupad utredning kring ett antal olika aspekter. Mot bakgrund av en kommande kunskapsöversikt och en fördjupad analys av de utökade kostnader som de olika alternativen ovan medför, finns det anledning att mer ingående analysera konsekvenserna i termer av tid, resurser, resultat osv. Arbetsmiljöverket föreslår därför att regeringen ger verket ett fortsatt uppdrag i syfte att belysa olika aspekter i och med införandet av en eventuell ny indikator. Behovet av medel för ett fortsatt uppdrag kan bedömas först efter det att Arbetsmiljöverket tagit del av den beställda kunskapsöversikten.